



Сакі (Гектор Манро, 1876—1916)
— англійський письменник-гуморист, майстер короткої новели.
Публіковані оповідання — із збірки
«Оповідання Сакі» (Лондон, 1930).

Був прохолодний, омийтий дощем день пізнього серпня, того непевного сезону, коли куріпки ще під охороною закону або в холодильнику. Отож полювати можуть лише ті, чиї володіння омиваються з півночі Брістольською затокою, де дозволено ганятися за вгодованими маралами. Однак володіння леді Блемлі не омивалися з півночі Брістольською затокою, тому цього серпневого полудня все товариство гостей зібралось за чаєм. І, незважаючи на безбарвний сезон та банальність нагоди, з якої зійшлися гості, в компанії не відчувалося тієї знудьгованості, що за нею криється побоювання концерту на піанолі та сподівання на гру в бридж.

Вся увага гостей була звернена на непоказну особу містера Корнелія Еппіна. Серед запрошених один він мав досить невенну репутацію. Хтось сказав, нібито він розумний, і леді Блемлі запросила його, плекаючи таємну надію, що якась частка його розуму проявиться на вечірці й допоможе товариству весело згаяти час. Спершу вона ніяк не могла збагнути, в чому саме полягає обдарованість її «розумного» гостя. Він не був ані дотепником, ані чемпіоном гри в крокет, не мав він і гіпнотичної сили, не займався організацією аматорських спектаклів. Його зовнішній вигляд також не підтверджував припущення про нього, як про чоловіка, котрому жінки охоче вибачають певну нестачу розумових здібностей. Та ось, коли вже подали чай, він заговорив про своє відкриття, поруч з яким винайдення пороху, друкарських верстатів і парового локомотива були незначними дрібницями. За останні десятиріччя наука досягла справді небувалих успіхів у багатьох галузях, але відкриття містера Еппіна скоріше можна було назвати чудом, ніж науковим досягненням.

— Невже ви хочете, щоб ми повірили, ніби ви справді винайшли спосіб, як навчити тварин людської мови? І ви кажете, що симпатяга Тоберморі — ваш перший учень, з яким ви досягли успіху? — спитав сер Вілфрід.

— Над цією проблемою я працюю вже сімнадцять років, але тільки в останні вісім чи дев'ять місяців я винагороджений проблесками успіху, — сказав містер Еппін. — Я проводив експерименти на тисячах звірів, але згодом став працювати тільки з котами, цими дивовижними створіннями, що так добре жилися з нашою цивілізацією і зберегли

при тому свої чудово розвинені дикі інстинкти. Серед котів можна зустріти осіб надзвичайного інтелекту, як і серед людей, і коли тяждець тому я познайомився з Тоберморі, я відразу зрозумів, що маю справу з «над-котом», зі створінням, чий інтелект стоїть надзвичайно високо. На той час я й так уже значно просунувся вперед у своїх останніх експериментах, а з Тоберморі, як ви називаєте його, я нарешті досяг мети.

Містер Еппін постарався вимовити ці останні слова спокійним голосом, без ноток триумфу.

Ніхто не сказав: «Дурниці»,— хоча губи Кловіса заворушилися так, ніби він бурмотів щось подібне.

Після невеличкої паузи міс Рескер запитала:

— Ви хочете сказати, що навчили Тоберморі говорити й розуміти кілька найпростіших односкладових фраз?

— Шановна міс Рескер,— терпляче відповів чудотворець.— Малих дітей, дикунів та розумово відсталих дорослих навчають мови саме в такий спосіб, але той, хто вже розв'язав проблему спілкування з тваринами, що володіють високорозвиненим інтелектом, не має потреби в такому повільному методі навчання. Тоберморі говорить нашою мовою бездоганно.

Цього разу Кловіс дуже чітко вимовив: «Безглузді вигадки!» Сер Вілфрід був ввічливіший, але не менш скептичний.

— Чи не краще привести кота й пересвідчитися самим,— запропонувала леді Блемлі.

Сер Вілфрід пішов шукати Тоберморі, а гості наготувалися стати свідками більш-менш майстерного салонного чревовіщання.

Незабаром сер Вілфрід повернувся до кімнати. Обличчя його було бліде, а очі широко розкриті від подиву:

— Боже мій! Це правда!

Його схвильованість була, безперечно, щирою, і гості зацікавлено подалися вперед. Він упав у крісло і провадив, відсапуючись:

— Я знайшов Тоберморі в курильній кімнаті, де він дрімав собі, і запросив на чай. Він примружився й подивився на мене, як він завжди це робить, і я сказав: «Ходімо, Тоберморі, не примушуй нас чекати». І тут — о господи! — він лїново, але найсправжнісіньким людським голосом відповів, що прийде, коли йому буде охота. Я аж підскочив!

На відміну від Еппіна, який проповідував перед натовпом невірних, слова сера Вілфріда негайно переконали всіх. Зчинився збуджений гамір, серед якого мовчки сидів учений і втішався першими здобутками свого дивовижного винаходу. Тим часом до кімнати м'якою ступою увійшов Тоберморі і байдуже почав розглядати присутніх.

Запала несподівана тиша, ніякова і напружена. Було важко звикнути до того, що треба буде розмовляти як з рівнею з домашнім котом, нехай той кіт і має непересічні розумові здібності.

— Чи не хочеш молока, Тоберморі? — запитала леді Блемлі досить напруженим голосом.

— Не відмовився б, — без видимої зацікавленості відповів кіт.

Дрож стриманого хвилювання поїняв усіх присутніх, і навряд чи слід картати леді Блемлі за перелите через вінця блюдечка молоко.

— Здається, я більше розлила, — сказала вона вибачливим тоном.

— Зрештою, це не мій килим, — відповів Тоберморі.

Знову запала тиша, і міс Рескер у своїй манері найвишуканішої місцевої дами спитала Тоберморі, чи важко йому було вивчити людську мову. Якусь мить Тоберморі дивився просто їй у вічі, після чого спокійно спрямував свій погляд у простір. Було очевидно, що на дурні запитання він анітрохи не схильний відповідати.

— Якої ви думки про інтелект людини? — досить невпевнено запитала Мевіс Пелінгтон.

— Чий інтелект, зокрема, ви маєте на увазі? — холодно запитав Тоберморі.

— Ну, наприклад, мій,— із силуваним сміхом відповіла Мевіс.

— Ви ставите мене в скрутне становище,— сказав Тоберморі, хоча з його голосу і пози було очевидно, що він аніскілечки не збентежений.— Коли мова зайшла про те, щоб запросити й вас, сер Вілфрід заявив, що ви найдурніша жінка з усіх йому відомих і що існує велика різниця між гостинністю і піклуванням про недоумкуватих. Леді Блемлі відповіла, що саме за недоумкуватість вона й хоче вас запросити, бо, ви, на її думку, єдина людина, котра здатна вчинити таку дурницю, як купити її старий автомобіль. Ви ж знаєте, його називають «заздрість Сізіфа», бо вгору він їде тільки тоді, коли його підштовхують.

Обурені вигуки леді Блемлі мали б куди більший ефект, якби сьогодні вранці вона не натякнула Мевіс, що цей автомобіль дуже згодився б у її пагорбистому Девонширі.

Майор Барфілд спробував змінити тему розмови:

— Тоберморі, а як там ваші шури-мури з отією пістрявою кішечкою, що живе поблизу стайні?

Тільки-но він це вимовив, як кожному стало зрозуміло, що майор припустився грубої помилки.

— Такі речі не обговорюють прилюдно,— холодно відповів Тоберморі.— З моїх особистих спостережень за вашою поведінкою в цьому домі я схильний думати, що ви навряд чи почували б себе добре, якби я заговорив про ваші власні походеньки.

Паніка охопила не тільки майора.

— Тоберморі, чи не піти тобі на кухню, може, там уже готовий твій обід,— покvapно запропонувала леді Блемлі, забувши, що до обіду кота лишається принаймні години зо дві.

— Ні, дякую, я не збираюся обідати відразу після чаю. Я не хочу померти від нестравності.

— Коти живучі,— добродушно кинув сер Вілфрід.

— Можливо,— відповів Тоберморі,— але печінка в них одна.

— Схаменіться, Аделаїдо!— сказала міс Корнет.— Невже ви хочете, щоб цей кіт пішов пліткувати про вас у товаристві слуг?

Тепер паніка охопила всіх до одного. Наполохані одразу згадали, що попід самими вікнами спалень будинку леді Блемлі тяглася декоративна балюстрада, яка була улюбленим місцем прогулянок Тоберморі; звідти він міг близько бачити голубів і все що завгодно. І якщо він почне зараз розповідати про свої спостереження під час тих прогулянок, усім буде неперезливки. Міс Корнет, яка надто любила чепуритись і мала, як усі вважали, грубуваті, хоч і досить правильні риси обличчя, почувала себе не краще, ніж майор. Міс Скровен, яка писала проникнуті палкою чуттєвістю вірші і вела бездоганий спосіб життя, не приховувала свого роздратування: якщо ви стримані і цютливі в особистому житті, то зовсім не обов'язково, щоб кожен знав про це. Обличчя Берті ван Тана, який у свої сімнадцять років був таким розпусником, що далі нікуди, прибрало кольору білої гарденії, однак він зумів опанувати себе й не кинувся геть із кімнати, як Одо Фінсбері, молодий джентльмен, що, як вважали, готувався прийняти духовний сан і, певне, був збентежений можливістю почути плітки про інших людей. Кловіс не втратив самовладання і зберігав спокій, підраховуючи в думці, скільки буде потрібно часу, щоб через агентство «Торгівля і обмін» замовити ящик добірних мишей, так би мовити, хабар за мовчанку:

Навіть у такій ніяковій ситуації Агнес Рескер не могла витримати, що вона так довго залишається на задньому плані, і вигукнула з драматичними нотками в голосі:

— І навіщо я приїхала сюди?

Тоберморі скористався з нагоди негайно.

— Ви приїхали сюди добре поїсти — судячи з того, що ви сказали

місіс Корнет учора на крокетному полі. Мовляв, хоча Блемлі найзандніші люди з усіх ваших знайомих, проте в них вистає клепки, щоб тримати першокласного кухаря, інакше, заявили ви, їм навряд чи пощастило б заманити до себе вдруге бодай одного гостя.

— В цьому нема жодного слова правди! Я закликаю в свідки місіс Корнет! — вигукнула збентежена Агнес.

— Потім місіс Корнет переповіла ваші слова Берті ван Тану, — провадив Тоберморі, — і сказала: «Ця жінка справжня ненажера. Вона ладна поїхати до кого завгодно, аби тільки її годували чотири рази на день». А Берті ван Тан сказав...

На цьому місці хроніка kota, на щастя, урвалася: Тоберморі помітив, як крізь кущі до стайні прямує великий жовтий Том, кіт пастора, і в одну мить зник, шаснувши у відчинене вікно.

Тільки-но блискучий учень Корнелія Еппіна покинув товариство, як на бідолашного вчителя градом посипалися докори, стривожені розпитування, наполегливі умовляння. Це його провина, що всі потрапили в таке ніякове становище, і він повинен так чи так покласти цьому край.

На запитання, чи міг Тоберморі передати своє небезпечне вміння іншим котам, Корнелій Еппін відповів, що, може, Тоберморі й відкрив таємницю власних досягнень своїй задушевній подрузі, кішечці із стайні, проте малоймовірно, щоб його наука поширилася далі.

— В такому разі, — сказала місіс Корнет, — хоч як ви любите і шануєте свого kota, Аделаїдо, думаю, ви погодитесь, що і його, й отієї кішечки треба негайно позбутися.

— Ви ж не думаете, що я втішалася останню чверть години? — з гіркотою відказала леді Блемлі. — Мій чоловік і я дуже любимо Тоберморі, принаймні так було доти, доки він не здобув цю жахливу освіту. Тепер нам не лишається іншого виходу, як знищити його, і то якнайшвидше.

— Можна буде покласти стрихніну в недоїдки, які він одержує на обід, — сказав сер Вілфрід, — а кішечку я піду і втоплю сам. Конюх, звісно, жалкуватиме за своєю улюбленицею, але я поясню йому, що в котів короста, і ми боїмося, щоб вона не перейшла на собак.

— Але ж моє велике відкриття! — запротестував містер Еппін. — Довгі роки пошуків і експериментів!..

— Експериментуйте на фермі з худобою, яка під добрим наглядом, — сказала місіс Корнет, — або із слонами в зоопарку. По-перше, вони дуже розумні, а по-друге, в них є ще одна надзвичайно цінна якість — вони не скрадаються попід вікнами наших спалень або під нашими стільцями.

Навіть архангел, який, провіщаючи друге пришествя Христа, раптом виявив би, що день цієї великої події, на лихо, збігся з днем Хенлейської регати і має бути відкладений на невизначений час, не засмутився б так, як засмутився Корнелій Еппін, почувши, що його велике відкриття одностайно засуджено. Громадська думка була проти Корнелія Еппіна, і, якби поставили на голосування пропозицію додати стрихнін і в його страву, вона здобула б чимало голосів.

Події цього дня і нервові бажання переконатися, що справу доведено до кінця, перешкодили від'їзду гостей, і всі залишилися на обід, який, проте, відбувся у похмурій атмосфері. Сер Вілфрід тяжко переніс розправу з кішечкою і наступну розмову з конюхом. Агнес Рескер демонстративно обмежилася скибочкою підсмаженої грінки, гризучи її, наче особистого ворога. Мевіс Пелінгтон зберігала мстиву мовчанку протягом усієї трапези. Леді Блемлі намагалася підтримувати бодай якусь розмову, але вся її увага була зосереджена на вхідних дверях. Повна тарілка рибних недоїдок із старанно визначеною дозою стрихніну стояла наготові на буфеті, але подали вже солодке й десерт, а Тоберморі так і не з'явився ні в їдальні, ні на кухні.

Похоронний настрій під час обіду можна було ще вважати веселим порівняно з атмосферою, яка панувала в курильній кімнаті після обіду. І жа і спиртне принаймні відвертали увагу й маскували загальне збентеження. З таким загальним настроєм про бридж не могло бути й мови, а після того, як Одо Фінсбері виконав перед байдужою публікою «Мелісанду в лісі», від музики за мовчазною спільною згодою відмовились. Об'єднавчій слуги пішли спати, повідомивши, що для Тоберморі, як завжди, залишили відчинене вікно в буфетній кімнаті. Гості терпляче переглядали купу нових журналів, потім перейшли на «Бадмінтон лайбрері» і товсті підшивки «Панча». Леді Блемлі знов і знов навідувалася до буфетної, та щоразу поверталася з таким виразом на обличчі, що ніхто не зважувався ставити запитання.

О другій годині Кловіс порушив тишу.

— Цієї ночі він уже не повернеться. Можливо, саме тепер він у редакції місцевої газети диктує першу подачу своїх спогадів. Це буде справжня сенсація.

Зробивши таке втішне для всіх припущення, Кловіс пішов спати. Помалу порозходилися й інші.

Накриваючи стіл до ранкового чаю, слуги на одне й те саме запитання відповідали незмінно: Тоберморі не повернувся. Сніданок був, мабуть, ще неприємнішою повинністю, ніж обід, проте ще до його закінчення атмосфера розрядилася. Садівник знайшов у кущах труп Тоберморі. Судячи зі слідів укусів на горлі та жовтій шерсті в пазурах, можна було з певністю сказати, що він загинув у нерівному поєдинку з великим Томом, пасторовим котом. Близько полудня більшість гостей роз'їхались, а після ленчу леді Блемлі вже настільки підбадьорилася, що написала пасторові обуреного листа про загибель свого улюбленця.

Тоберморі був єдиним учнем Еппіна, який досяг успіху, і йому не судилося мати послідовників. Через декілька тижнів у Дрезденському зоопарку, слон, який раніше ніколи не виявляв ознак ворожості до людей, раптом зірвався з ланцюга й убив англіяця, котрий, як припускали, дражнив його. Прізвище жертви у пресі подавали по-різному — то Оппін, то Еппін, але ім'я — Корнелій — повідомляли точно.

— Якщо він мучив бідолашну тварину неправильними дієсловами німецької мови, — сказав Кловіс, — то він дістав по заслугі.

*З англійської переклала
Нонна КОРНІЄНКО*

ВІДЧИНЕНІ ДВЕРІ



— Моя тітонька незабаром прийде, містере Наттел, — мовила серйозна молода особа років п'ятнадцяти, — а поки що вам доведеться понудьгувати зі мною.

Френтон Наттел намагався

сказати якийсь комплімент водночас і племінниці, і тітоньці, що мала скоро прийти. Та над усе його непокоїла думка, чи позитивно вплине на його розхитані нерви (а що вони розхитані, він був переконаний) візит до цих зовсім незнайомих людей. «Я знаю, що може статися,— сказала йому сестра, збираючись від'їжджати до міста.— Ти живцем поховаєш себе тут, не матимеш з ким і словом перемовитись, і твоя червова система від постійної хандри все більше руйнуватиметься. Я дам тобі рекомендаційні листи до декого зі своїх знайомих. Серед них були, наскільки мені пригадується, і дуже симпатичні люди».

Френтон міркував, чи місіс Сеплстон, який він вручив один із листів, належить до числа тих «симпатичних».

— Ви багатьох знаєте в нашій окрузі? — спитала племінниця, відчувши, що мовчанка затягується.

— Майже нікого, — відповів Френтон. — Моя сестра жила тут кілька років тому в домі священика. Це вона дала мені рекомендаційні листи до своїх знайомих.

З того, як він це сказав, було видно, що Френтон прагне мати власних знайомих

— Тоді ви, певне, нічого не знаєте про мою тітоньку? — поцікавилася серйозна юна леді.

— Тільки ім'я й адресу, — відповів гість і подумав: «Чи була місіс Сеплстон одружена?»

Щось у цій кімнаті свідчило про присутність чоловіків.

— Невдовзі після від'їзду вашої сестри тут скоїлася страшна трагедія, — сказала дівчина.

— Трагедія? — перепитав Френтон, якому здавалося, що в цьому спокійному місці трагедій бути не може, вони тут просто недоречні.

— Вам не здалося дивним, чому о такій порі, в жовтні, у нас відчинені двері? — спитала племінниця, показуючи на високі скляні двері, що виходили на терасу. Стулки дверей були розчинені.

— Зараз досить тепло як для осені, — сказав Френтон, не розуміючи, що спільного між цими дверима і трагедією, про яку згадала юна леді.

— Три роки тому, саме такого дня, як сьогодні, чоловік і два молодші брати моєї тітоньки пішли крізь ці двері на полювання. Вони й досі не повернулися. Як і завжди, вони пішли через торфовище, щоб швидше дістатися до місця, де водяться бекаси. І їх підступно поглинула трясовина. Того літа, ви пам'ятаєте, випало дуже багато дощів, і місця, які раніше були безпечні, перетворилися на болота. Їхні тіла так і не знайшли. І це було жахливо.

Голос дівчини втратив нотки самовпевненості і звучав сумно й жалібно.

— Бідолашній тітоньці весь час здається, що одного дня всі троє повернуться разом з коричневим спаніелем, який теж виб'їг слідом за ними крізь ці двері. Ось чому вони в нас щодня відчинені до самого смерку. Бідолашна тітонька знову й знову розповідає мені, як ходили на полювання її чоловік із білим плащем на руці і Ронні, її молодший брат, який завжди наспівував «Чому, Берті, ти стрибаєш?..» Він наспівував ту пісеньку, аби подрагувати тітку, бо вона нарікала, що його спів впливає на її нервову систему. А знаєте, іноді, в такі тихі вечори, мені здається, що вони й справді повернуться крізь ці двері... І від такого відчуття аж дрож приймає.

Вона здвинула своїми вузенькими плечима.

Френтон зігнув із полегкістю, коли до кімнати зайшла тітка і тисячу разів попросила в нього пробачення, що затрималась.

— Сподіваюсь, Віра не давала вам нудьгувати? — спитала вона.

— Ні. Мені з нею було дуже цікаво, — відповів Френтон.

— Ви не заперечуєте, що двері відчинені? — мимохідь спитала місіс Сеплстон. — Мій чоловік і брати мають ось-ось повернутися з полювання, а вони завжди заходять крізь ці двері. Сьогодні вони пішли на

болото полювати бекасів. Погляньте, що вони зробили з моїми килимами. Втім, усі чоловіки такі. Хіба ні?

Вона й далі балакала про полювання, бідкалася, що поменшало дичини, і невідомо, як перезимують качки. Ця тема для Френтона була жахливою. Він докладав відчайдушних зусиль, щоб перевести розмову на інше. Але господиня майже не звертала на нього уваги. Погляд її блукав десь за його спиною, по галявині, що розкинулася за дверима.

— Лікарі радять мені цілковитий спокій, уникати будь-якого збудження або фізичних перевантажень,— сказав Френтон, наївно вважаючи, що малознайомі люди схильні співчувати чужим хворобам.— Ну, а щодо дієти, то в них немає спільної думки.

— Справді? — майже вигукнула місіс Сеплстон, але її увага була звернена зовсім не на те, що казав Френтон.

— Ось вони нарешті,— мовила вона.— Саме встигли до чаю, і, здається, брудні по самісінькі вуха.

Френтон затремтів і повернув голову до племінниці, сподіваючись щось зрозуміти. Дівчина із жахом дивилась у двері. Жах охопив і Френтона, він скочив з місця і виглянув надвір.

У вечірніх сутінках до будинку прямувало троє чоловіків з рушницями, в одного на руці білів плащ. Коричневий спаніель стомлено біг поруч.

Вони мовчки підійшли до будинку, і хрипкий чоловічий голос проспівав з темряви: «Чому, Берті, ти стрибаєш?..»

Не пам'ятаючи себе, Френтон схопив капелюх і кинувся геть з кімнати. Він прожогом перебіг передпокій, доріжку, всипану гравієм, і вискочив за ворота.

Велосипедист, який їхав собі по дорозі, був змушений звернути на тротуар, щоб не наїхати на Френтона.

— А ось і ми, любя,— протяглим басом сказав чоловік з білим плащем на руці, заходячи до кімнати.— Брудні, як чорти, і вимокли до кісток. А хто це так стрімголов утік, побачивши нас?

— Напрочуд дивний суб'єкт, якийсь містер Наттел,— відповіла місіс Сеплстон.— Нарікав тут на хворобу нервів і побіг, навіть не попрощавшись і не вибачившись, коли з'явилися ви. Можна подумати, він побачив привидів.

— Певно, він злякався спаніеля, — тихо сказала племінниця.— Він розповідав, що дуже боїться собак. Це з ним відтоді, як він полював на берегах Гангу з цілою зграєю диких собак, і йому довелося цілу ніч пробути з ними на кладовищі. Вони гарчали і кидалися на нього. Він сховався у свіжовикопаній могилі. Звісно, тут хто завгодно злякався б...

Віддамо належне її багатій фантазії.

*З англійської переклала
Тетяна ТИХОНОВА
(Дебют у «Всесвіті»)*

